ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 2015, Αρ. 2 (2015)

Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά, στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή: Πρακτικά 5ου Συνεδρίου

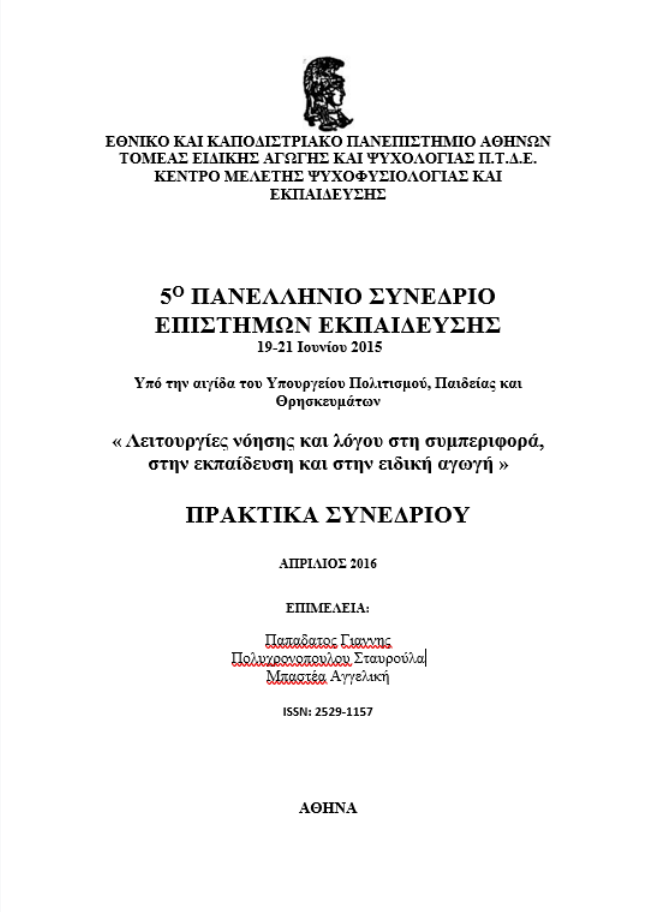

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

5ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
19-21 Ιουνίου 2015

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων

« Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά, στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή »

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2016

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Παπαδάτος Γιάννης
Πολυχρονοπούλου Σταυρούλα
Μπαστέα Αγγελική

ISSN: 2529-1157

ΑΘΗΝΑ

Βιωματικές κοινωνικές παραστάσεις και αναπαραστάσεις – Αξιοποίηση της βιωματικής μάθησης στα προγράμματα της ΕΕ.

Σουζάνα Μαρία Νικολάου, Ηλίας Ζιώγας

doi: 10.12681/edusc.238

Βιβλιογραφική αναφορά:

Νικολάου Σ. Μ., & Ζιώγας Η. (2016). Βιωματικές κοινωνικές παραστάσεις και αναπαραστάσεις – Αξιοποίηση της βιωματικής μάθησης στα προγράμματα της ΕΕ. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, *2015*(2), 986–1000. https://doi.org/10.12681/edusc.238

Βιωματικές κοινωνικές παραστάσεις και αναπαραστάσεις – Αξιοποίηση της βιωματικής μάθησης στα προγράμματα της ΕΕ.

Σουζάννα-Μαρία Νικολάου
Επίκ. Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
snikola@cc.uoi.gr

Ηλίας Ζιώγας
Μέλος ερευν. ομάδας erasmus+,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
ziogasilias@gmail.com

Περίληψη

Η βιωματική μάθηση αποτελεί έναν εναλλακτικό τρόπο εκπαίδευσης που δίνει έμφαση στο σημαντικό ρόλο της εμπειρίας κατά τη διαδικασία μάθησης. Έγινε γνωστή κυρίως μέσω τριών μεγάλων παραδόσεων των J. Dewey, K. Lewin και J. Piaget (Kolb, 1984). Αξιοποιώντας τις αρχές της βιωματικής μάθησης και τα βιώματα των εμπλεκόμενων ατόμων διαπιστώνει κανείς πόσο αποτελεσματικά ενθαρρύνεται η δημιουργική έκφραση, η αναζήτηση του νοήματος κάθε πράξης και πώς συνειδητοποιείται από τους μανθάνοντες η ανάγκη σύνδεσης με τη γνώση. Ως παράδειγμα ανάδειξης της επίτευξης των επιδιωκόμενων στόχων της βιωματικής μάθησης χρησιμοποιούνται τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης και το νεώτερο Erasmus +) που φέρουν στον πυρήνα τους τις αρχές της βιωματικής μάθησης με την απόκτηση πρακτικών, πολιτιστικών, ιστορικών γνώσεων και δεξιοτήτων και προωθούν τη διάπλαση προσωπικοτήτων μέσα από τα βιώματα και τις αλληλεπιδράσεις ομάδων ανθρώπων.

Λέξεις-Κλειδιά: βιωματική μάθηση, κοινωνικές παραστάσεις, αξιοποίηση, εκπαιδευτικά προγράμματα

Abstract

Theory of experiential learning is a holistic model of human adaptation to their own environment that highlights the important role of experience in cognitive and emotional development of the individual and which was developed by D.A. Kolb (1984), mainly influenced by J. Dewey, K. Lewin and J. Piaget. By applying the principles of experiential learning and making the most of the experiences of the individuals involved, one sees how effectively creative expression is encouraged, the pursuit of the meaning behind each human action and the link between learners and knowledge. As an example of the successful application of experiential learning we refer to EU educational programs (Lifelong Learning Program and the latest Erasmus +) which are constructed in the principles of experiential learning. By participating in these educational projects youths from different nations acquire practical, cultural, historical knowledge and skills through experiences that promote personal growth, interactive communication and socialization as a member of a group.

Keywords: experiential learning, social schematic, utilization, educational programs

1. Η θεωρία της βιωματικής μάθησης

Η θεωρία της βιωματικής μάθησης αποτελεί ένα ολιστικό μοντέλο προσαρμογής του ανθρώπου που δίνει έμφαση στο σημαντικό ρόλο της εμπειρίας στη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου και ως μοντέλο αναπτύχθηκε ολοκληρωμένα από τον David A. Kolb (1984). Ο D. Kolb επηρεάστηκε κυρίως από τα έργα των J. Dewey, K. Lewin και J. Piaget. Πιο συγκεκριμένα σε μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας αναδεικνύονται πολλοί παιδαγωγοί, ψυχολόγοι και κοινωνιολόγοι που ασχολήθηκαν με τη μάθηση και εμπνεύστηκαν από τον εμπειρισμό. Οι πιο σημαντικές θεωρίες, που επηρέασαν και τη βιωματική μάθηση, όπως τη γνωρίζουμε σήμερα, είναι οι θεωρίες των K. Lewin, J. Dewey, J. Piaget, P. Freire και D.A. Kolb.
Ο Kurt Lewin (1890-1947) με το έργο του επηρέασε την έρευνα της σχέσης των εσωτερικών διαθέσεων του ατόμου και των εξωτερικών ερεθισμάτων. Επηρεασμένος από τη θεωρία Gestalt εισήγαγε τον μείζονος σημασίας όρο του αναστοχασμού, του στοχασμού δηλαδή των αποτελεσμάτων που εξάγονται από μία εμπειρία, από ένα βίωμα (Lewin, 2008 [1946]). Ο John Dewey (1859-1952) προχώρησε ένα βήμα παρακάτω αναδεικνύοντας τη σημασία της εμπειρίας στη μάθηση (Dewey, 1980), καθώς και την έρευνα δράσης που, όπως αναφέρουν και οι Cohen & Manion (2000), αποβλέπει στη βελτίωση των λειτουργικών γνώσεων του ανθρώπου που ασχολείται με τη πρακτική όσον αφορά στα φαινόμενα που εξετάζει. Ο Jean Piaget (1896-1980) με τη θεωρία του για τη γνωστική ανάπτυξη και τα τέσσερα στάδια μέσα από τα οποία ο άνθρωπος κατακτά την αφηρημένη σκέψη, αφομοιώνει τις επεξεργασμένες πληροφορίες και τις «διαμορφώνει», όταν αποκτά νέες σχετικές (Feldman, 2001˙ Cole & Cole 2002). Τέλος, ο Paulo Freire (1921-1997) επηρέασε επίσης σημαντικά θεωρητικούς του συγκεκριμένου πεδίου με το έργο του και με την έννοια «praxis», της τροποποίησης δηλαδή του κόσμου γύρω μας με τη χρήση λέξεων. Για τον Freire κάθε υπαρκτή λέξη είναι και μία πράξη ταυτοχρόνως (Freire, 2006).
Η πιο γνωστή σύγχρονη θεωρία-μοντέλο βιωματικής μάθησης είναι η θεωρία του David A. Kolb (Experiential learning: experience as a source of learning and development, 1984), που βασίζεται στη φιλοσοφία της βιωματικής μάθησης και του εμπειρισμού. Ο Kolb σε μεγάλο βαθμό επηρεάστηκε από τα έργα των Lewin, Piaget, Dewey, Freire και προχώρησε στη διατύπωση της δικής του θεωρίας-μοντέλου με τα τέσσερα στάδια της βιωματικής μάθησης (Συγκεκριμένη εμπειρία, Ικανότητα παρατήρησης με στοχασμό, Ικανότητα σύλληψης αφηρημένων-θεωρητικών εννοιών, Ικανότητα πειραματισμού σε νέες συνθήκες). Με σκοπό να παρουσιάσει ένα ολιστικό μοντέλο μάθησης για τον άνθρωπο που διέπει κάθε φάσμα της αντίληψης, της μνήμης, των παρορμήσεων και της νόησης ο Kolb εξήγαγε έξι αρχές που διέπουν τη μάθηση. Το έργο του David Kolb επηρέασε καταλυτικά την ανάδειξη και τη χρήση της εμπειρικής μάθησης στην μετέπειτα από αυτόν εποχή.
Είτε εκλάβουμε τη μάθηση ως διαδικασία συσσώρευσης πληροφοριών που προκύπτουν από τη δημιουργία συνειρμών ανάμεσα σε νοητικές αναπαραστάσεις του έξω κόσμου και την αντίδραση του ατόμου σε αυτές (συμπεριφορισμός) είτε ως κοινωνικογνωστική διαδικασία ενεργούς οικοδόμησης της γνώσης, της μάθησης και της συμπεριφοράς βασιζόμενη στις εμπειρίες του ανθρώπου (εποικοδομητισμός) αυτή τούτη διακρίνεται ανάλογα με τον τρόπο διεξαγωγής της σε τυπική, μη τυπική και άτυπη.
Η τυπική μάθηση δομείται σε συγκεκριμένες βάσεις και λαμβάνει χώρα αυστηρά σε αυτές. Επίσης, έχει την ιδιότητα της πιστοποίησης μέσα από την εξέταση. Παράδειγμα τυπικής μάθησης είναι η σχολική και ακαδημαϊκή μάθηση που προσφέρει κάθε ευρέως αναγνωρισμένο εκπαιδευτικό σύστημα.

Η μη τυπική μάθηση έχει το χαρακτηριστικό του εθελοντισμού. Αν και προσχεδιασμένη πραγματοποιείται σε πιο ευέλικτο πλαίσιο για τις εκάστοτε ανάγκες των υποκειμένων και των συνθηκών που παρουσιάζονται.
Η άτυπη μάθηση, όπου δεν υπάρχει κανένα σχέδιο προετοιμασίας, συμβαίνει ανά πάσα στιγμή και οπουδήποτε.
Η βιωματική μάθηση, επομένως, είναι η δια βίου διαδικασία, που ξεκινά από την αρχή της ζωής και τελειώνει με τον θάνατο και δίνει έμφαση στο σημαντικό ρόλο που παίζει η εμπειρία στη διαδικασία της μάθησης. Επιδίωξη της βιωματικής μάθησης είναι τόσο η γνωστική ανάπτυξη του ανθρώπου όσο και η ανάπτυξη της συναισθηματικής του νοημοσύνης, η απόκτηση της ικανότητας να σέβεται και να γνωρίζει τον εαυτό του, να είναι αυτάρκης αλλά και συγχρόνως να είναι αποτελεσματικά μέρος κάθε ομάδας και της κοινωνίας (Τριλίβα & Αναγνωστοπούλου, 2008).
Η βιωματική μάθηση βασίζεται στα εξής αξιώματα:

- Ως μηχανισμός αυτοολοκλήρωσης στοχεύει στην προσωπική ανάπτυξη
- Αποτελεί μέσο επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων
- Είναι η ευκαιρία του ατόμου να απελευθερωθεί από κοινωνικές και πολιτιστικές περιοριστικές αντιλήψεις με σκοπό την αλλαγή της κοινωνίας (Τριλίβα & Αναγνωστοπούλου, 2008).

Τις τελευταίες δεκαετίες αναπτύσσονται και άλλα ρεύματα σκέψης που συνεισφέρουν στην αναγνώριση της σημασίας της βιωματικής μάθησης και την ενδυνάμωση των μανθανόντων μέσω αυτής, με την απόκτηση εμπιστοσύνης στην ικανότητα να μαθαίνουν και να αποκτούν αυτοέλεγχο (Mezirow, 1991). Η συμβολή κλάδων της Νευροεπιστήμης (της επιστήμης του εγκεφάλου) στην παρατήρηση και ανάλυση των γνωστικών διεργασιών από την οπτική της φυσιολογίας του εγκεφάλου έχει προσφέρει μία πιο απτή και επιστημονική εγκυρότητα στην επίδραση που έχει η ανθρώπινη εμπειρία στον εγκέφαλο, τη μάθηση και τη συμπεριφορά (Byrnes, 2001).
Οι ανθρωπιστικές επιστήμες έχουν επηρεαστεί από τις νευροεπιστημονικές έρευνες που βασίζονται στα υψηλού επιπέδου διαγνωστικά εργαλεία απεικονιστικών μεθόδων, όπως (FMRT, MRT,PET κ.α.) και τις απαντήσεις που τα ευρήματα έχουν δώσει αλλά και τις περαιτέρω ερευνητικές δυνατότητες που παρουσιάζουν. Αναφορικά, επομένως με τις επιστήμες για τον άνθρωπο έχουν γίνει προσεγγίσεις κατανόησης και χαρτογράφησης της φυσιολογίας του ανθρώπου και τα ευρήματα της έρευνας δίνουν σημαντικής αξίας απαντήσεις σε ζητήματα σχετικά με τη γνωστικοσυναισθηματική και κινητική μάθηση. Με την ανάλυση της ανατομίας του ανθρώπινου σώματος αναζητήθηκε η εύρεση και η αντιστοιχία της ανθρώπινης δράσης και συμπεριφοράς με τα μέρη που το αποτελούν. Έχει καταστεί σαφές ότι η συμπεριφορά και γενικά κάθε ανώτερη νοητική διεργασία εδράζεται στον εγκέφαλο (Byrnes, 2001˙ Κατσίου Ζαφρανά. 2001˙ Κολιάδης, 2002).
Έτσι, η νευροεπιστήμη μας δίνει κάποια σημαντικά ευρήματα αναφορικά με τον άνθρωπο και τον τρόπο νοητικής του λειτουργίας που εφόσον χρησιμοποιηθούν σωστά μπορούν να ενισχύσουν τη μαθησιακή επιτυχία. Εύλογα, όμως, προκύπτει το ερώτημα «Ποια χαρακτηριστικά κάνουν ένα περιβάλλον κατάλληλο;». Ένα περιβάλλον που δίνει χώρο για προφορική και κινητική έκφραση, συνδυάζοντας την κίνηση με τη μάθηση, ενισχύοντας τη διάθεση για αναζήτηση και έρευνα-δράσης. Ένα περιβάλλον όπου η μάθηση συνδυάζεται με θετικά συναισθήματα και μάλιστα δεν γίνεται καν συνειδητά αντιληπτή. Όπου με παροχή τακτικής ανατροφοδότησης, χρήσης μουσικής ανάδειξης της ποικιλομορφίας και της διαφορετικότητας της ομάδας ατόμων με ευνοϊκό τρόπο, με καλλιέργεια ενός οπτιμιστικού τρόπου

αντίληψης μπορεί να επιτευχθεί η μάθηση συνολικά με γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη (Byrnes, 2001˙ Stenberg, 2007).
Σε τέτοιες συνθήκες διεξάγονται και τα προγράμματα μη τυπικής μάθησης της Ε.Ε., τα οποία υπάγονται στα σχέδια της Ενωμένης Ευρώπης για μία πιο επιδέξια και ενημερωμένη ευρωπαϊκή νεολαία. Στον πυρήνα των προγραμμάτων ενίσχυσης και κατάρτισης νέων βρίσκονται οι αρχές της βιωματικής μάθησης μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Τα προγράμματα αυτά είναι: Νεολαία (2000-2006), Νεολαία σε Δράση (2007-2013) και το νέο Erasmus+ Youth (2014-2020).

1. Η έρευνα στα προγράμματα μη τυπικής μάθησης της Ε.Ε.

Τα προγράμματα μη τυπικής μάθησης της Ε.Ε. προωθούσαν και προωθούν τη μάθηση σε συνθήκες φυσικές, εκτός αίθουσας, χωρίς εκπαιδευτικά εγχειρίδια, μάθηση βασισμένη στις εμπειρίες του ατόμου που προέρχονται από τον αναστοχασμό σε αυτές με σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων. Κι όλα αυτά σε ένα περιβάλλον οπουδήποτε στην Ευρώπη ή σε χώρες που έχουν συνάψει συνεργασίες. Σε ένα πλαίσιο πολυπολιτισμικό, μία μικρή ομάδα νέων από πολλές χώρες συγκεντρώνονται για συγκεκριμένο κάθε φορά σκοπό και έρχονται σε επαφή μεταξύ τους ανταλλάσοντας πληροφορίες, ιδέες, κουλτούρα και δημιουργώντας μία «ιδεοθύελλα» χτισμένη σε διαφορετικά υπόβαθρα αλλά με κύριο άξονα τον σεβασμό για τον άλλον. Εξάλλου, δεν μαθαίνουμε μόνο από τις δικές μας εμπειρίες αλλά και από τις εμπειρίες των άλλων.
Αξιοποιώντας τις αρχές της βιωματικής μάθησης και τα βιώματα των εμπλεκόμενων ατόμων διαπιστώνει κανείς πόσο αποτελεσματικά ενθαρρύνεται η δημιουργική έκφραση, η αναζήτηση του νοήματος κάθε πράξης και πώς συνειδητοποιείται από τους μανθάνοντες η ανάγκη σύνδεσης με τη γνώση. Ως παράδειγμα ανάδειξης της επίτευξης των επιδιωκόμενων στόχων της βιωματικής μάθησης χρησιμοποιούνται τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης και το νεώτερο Erasmus+) που φέρουν στον πυρήνα τους τις αρχές της βιωματικής μάθησης με την απόκτηση πρακτικών, πολιτιστικών, ιστορικών γνώσεων και δεξιοτήτων που προωθούν τη διάπλαση προσωπικοτήτων μέσα από τις εμπειρίες και τις αλληλεπιδράσεις ομάδων ανθρώπων από πολλά έθνη.
Το Erasmus+ είναι το νέο πρόγραμμα της Ε.Ε. για την εκπαίδευση, την κατάρτιση, τον εθελοντισμό, τη νεολαία και τον αθλητισμό. Το ενδιαφέρον εστιάζεται στις δράσεις Erasmus+ Youth: Training courses, Youth exchange: EVS (European Voluntary Service): Seminars: PBA (Partnership Building Activity) για τη διεξαγωγή της έρευνας.

2.1 Σκοπός της έρευνας

Ο κεντρικός άξονας υλοποίησης της έρευνας είναι η διερεύνηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων των προγραμμάτων νεολαίας σε γνωστικό και κοινωνικό επίπεδο. Τα προγράμματα τα οποία έχουν χρησιμοποιηθεί στην έρευνα δομούνται και υλοποιούνται μέσα από εμπειρικές δραστηριότητες που βασίζονται στην μη τυπική/ άτυπη και γενικότερα βιωματική μάθηση.

2.2 Στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα

1. Να διερευνηθούν τα μαθησιακά αποτελέσματα των προγραμμάτων νεολαίας μη τυπικής και άτυπης μάθησης
2. Να σημειωθεί η συμμετοχή των νέων στα προγράμματα αλλά και το είδος των προγραμμάτων που επιθυμούν να συμμετάσχουν

3. Να αναδειχθεί η συμμετοχή των νέων ευρωπαίων σε εθελοντικές δραστηριότητες και φορείς νεολαίας και ΜΚΟ
4. Να παρουσιαστούν τα κίνητρα και οι προσδοκίες συμμετοχής των νέων σε προγράμματα μη τυπικής και άτυπης μάθησης
5. Να αναδειχτούν οι ικανότητες που οι συμμετέχοντες απέκτησαν με τη συμμετοχή τους
6. Να καταγραφούν οι εντυπώσεις της εμπειρίας σε περιβάλλον διαδραστικής, αλληλεπιδραστικής μάθησης
7. Να σημειωθεί η διαπολιτισμική εμπειρία και γνώση σε ένα περιβάλλον πολύγλωσσο και πολυπρισματικό.

2.3 Δείγμα έρευνας

Για τη διεξαγωγή της έρευνας συμμετείχαν εκατό (100) νέοι από όλη την Ευρώπη (συνολικά 27 χώρες): τις χώρες της Ε.Ε., τις υπό ένταξη χώρες, τις χώρες που έχουν κάνει συμπράξεις και συμμετέχουν στα προγράμματα και ανήκουν στην περιοχή της Μεσογείου.

Η ηλικία του δείγματος προσδιορίστηκε από τις αρχές συμμετοχής στα προγράμματα νεολαίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δυνατότητα συμμετοχής, δηλαδή, είχαν οι νέοι από δεκατριών (13) μέχρι τα σαράντα (40) ετών περίπου, λόγω της ευελιξίας των ηλικιακών όρων συμμετοχής σε κάποια από τα προγράμματα. Προϋπόθεση συμμετοχής στην έρευνα ήταν η εμπειρία στα προγράμματα νεολαίας μη τυπικής και άτυπης μάθησης (training courses, youth exchanges, seminars, European voluntary service, partnership building activity), έτσι ώστε να διασφαλιστεί η μεγαλύτερη δυνατή εγκυρότητα του δείγματος και κατ' επέκταση των ευρημάτων.

2.4 Χρόνος και χώρος έρευνας

Η έρευνα διεξήχθη από τις 15 έως τις 29 Μαρτίου 2015 μέσω διαδικτύου, καθώς έκανε δυνατή τη συμμετοχή ατόμων από πολλές χώρες. Για τη διασφάλιση της ποιότητας των ευρημάτων και του δείγματος υπήρχε δυνατότητα καταχώρησης μιας μόνο συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό "Google docs" το οποίο αποτελεί ένα έμπιστο και εύχρηστο εργαλείο διεξαγωγής έρευνας. Όσον αφορά στο ερωτηματολόγιο ως δομή χρησιμοποιήθηκαν κατ' αποκλειστικότητα ερωτήσεις κλειστού τύπου. Οι ερωτήσεις αναφέρονται στα προγράμματα «Νεολαία σε Δράση» που ίσχυαν μέχρι τέλος του 2013 αλλά και στα προγράμματα «Erasmus+ Νεολαία» που ισχύουν από τις αρχές του 2014, καθώς δεν άλλαξε κάτι στη μεθοδολογία των δραστηριοτήτων παρά μόνο στο τεχνικό διαδικαστικό κομμάτι των διοργανώσεων αυτών.

2.5 Ευρήματα

Από το δείγμα που συμμετείχε στην έρευνα (σύνολο 100 έγκυρα ερωτηματολόγια) το 63% αντιπροσωπεύει τις γυναίκες, ενώ το 37% άνδρες (εικ. 1).

Εικ. 1 Δείγμα της έρευνας

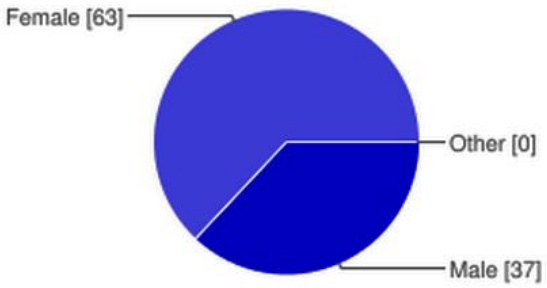

Male	**37**	37%
Female	**63**	63%
Other	**0**	0%

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων ήταν νέοι μεταξύ 18-24 ετών. Συγκεκριμένα αντιπροσώπευαν το 61%. Το αμέσως επόμενο στατιστικά ηλικιακό δείγμα είναι νέοι μεταξύ 25-30, το οποίο αντιπροσωπεύει το 27% του συνολικού δείγματος (εικ. 2).

Εικ. 2 Ηλικία του δείγματος

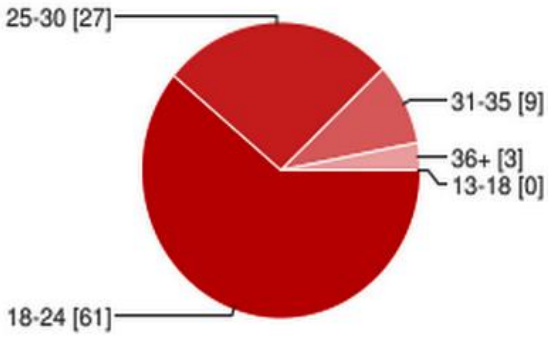

13-18	**0**	0%
18-24	**61**	61%
25-30	**27**	27%
31-35	**9**	9%
36+	**3**	3%

Από το συνολικό δείγμα που απάντησε στο ερωτηματολόγιο το 54% έχει συμμετάσχει σε ένα έως δύο προγράμματα. Το 31% έχει συμμετάσχει σε τρία έως πέντε προγράμματα (εικ. 3).

Εικ. 3 Συμμετοχή σε προγράμματα

Είδος προγράμματος	**Αριθμός απαντήσεων**	**Ποσοστό %**
Training Courses	68	68
Youth Exchanges	69	69
EVS	15	15
Seminars	30	30
PBA	19	19

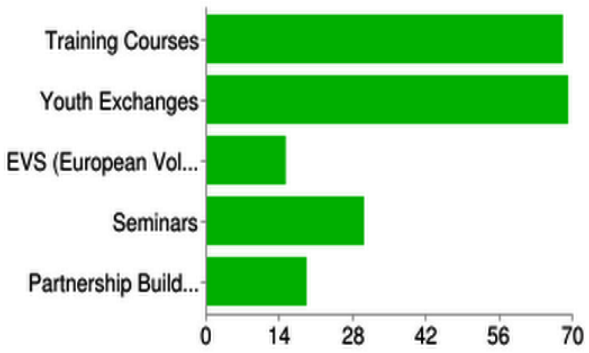

Training Courses	**68**	68%
Youth Exchanges	**69**	69%
EVS (European Voluntary Servise)	**15**	15%
Seminars	**30**	30%
Partnership Building Activities	**19**	19%

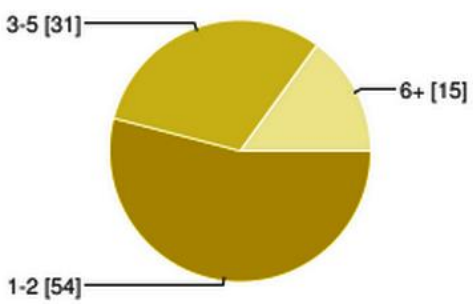

1-2	**54**	54%
3-5	**31**	31%
6+	**15**	15%

Όσον αφορά στα κίνητρα συμμετοχής στα προγράμματα το 88% του συνολικού δείγματος δήλωσε ότι ο στόχος ήταν να αποκτήσει εμπειρίες από ένα περιβάλλον πλούσιο σε πολιτισμική κουλτούρα και ποικιλία, έθιμα, παραδόσεις, αλλά και διαφορετική γλώσσα. Το 67% του δείγματος δήλωσε ως κίνητρο την προθυμία για την ανακάλυψη νέων τρόπων μάθησης μέσα από την εμπειρία και τα καθημερινά βιώματα. Από την άλλη, οι συμμετέχοντες, σε ποσοστό 63%, δήλωσαν την προθυμία να συμμετάσχουν σε προγράμματα νέων για να εμπλουτίσουν τις ικανότητές τους, να συνεργάζονται με τους άλλους ως μέλη μιας ομάδας (αρχή που είναι υψίστης σημασίας στα προγράμματα μη τυπικής μάθησης), να αναλύουν και να επεξεργάζονται την εργασία τους, ώστε να είναι ικανοί να την παρουσιάσουν ολοκληρωμένα και με επιχειρήματα. Τα υπόλοιπα ευρήματα αφορούν στις απαντήσεις σχετικά με κίνητρα, όπως η επιθυμία να συμμετάσχουν σε πρόγραμμα για να ταξιδέψουν στη χώρα διεξαγωγής της δραστηριότητας (48%), η προθυμία να μάθουν πληροφορίες και να ειδικευτούν στο θέμα του προγράμματος στο οποίο δήλωσαν συμμετοχή (41%) (εικ. 4)

Εικ. 4 Κίνητρα συμμετοχής

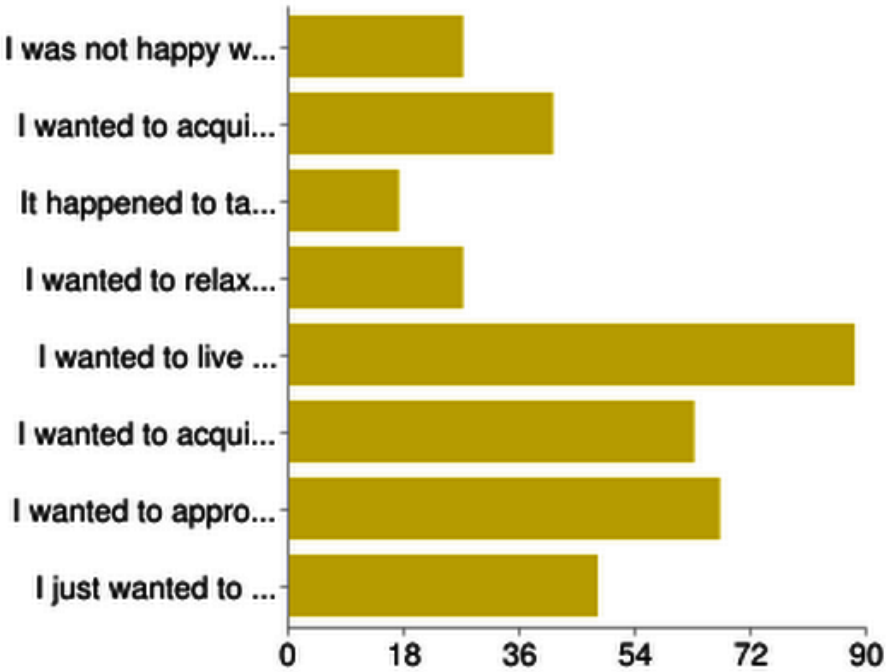

I was not happy with the formal learning by my educational environment	**27**	27%
I wanted to acquire practical experience on the topic of the project I applied for	**41**	41%
It happened to take part in a program	**17**	17%
I wanted to relax from my academic tasks	**27**	27%
I wanted to live an intercultural experience	**88**	88%
I wanted to acquire practical skills, working in groups, analyzing and presentating of results	**63**	63%
I wanted to approach new ways of learning through experience	**67**	67%
I just wanted to travel	**48**	48%

Σχετικά με τη διερεύνηση των προσδοκιών των νέων από τη συμμετοχή τους σε ένα πρόγραμμα μη τυπικής και άτυπης μάθησης διαπιστώθηκε ότι το 84% του συνολικού δείγματος αποβλέπει με τη συμμετοχή στο πρόγραμμα στην απόκτηση σημαντικών εμπειριών ζωής. Με μικρή διαφορά, οι ερωτηθέντες προσδοκούν την απόκτηση γνώσεων γενικού περιεχομένου μέσα από την εμπειρία (σε ποσοστό 79%). Επίσης, δήλωσαν την προθυμία να αποκτήσουν πρακτικές δεξιότητες σε περιβάλλον συνεργασίας (73%). Ακόμη, ένα μεγάλο ποσοστό (55%) δήλωσε το ενδιαφέρον για το ταξίδι στη χώρα διεξαγωγής του προγράμματος (εικ. 5).

Εικ. 5 Προσδοκίες από τη συμμετοχή στα προγράμματα

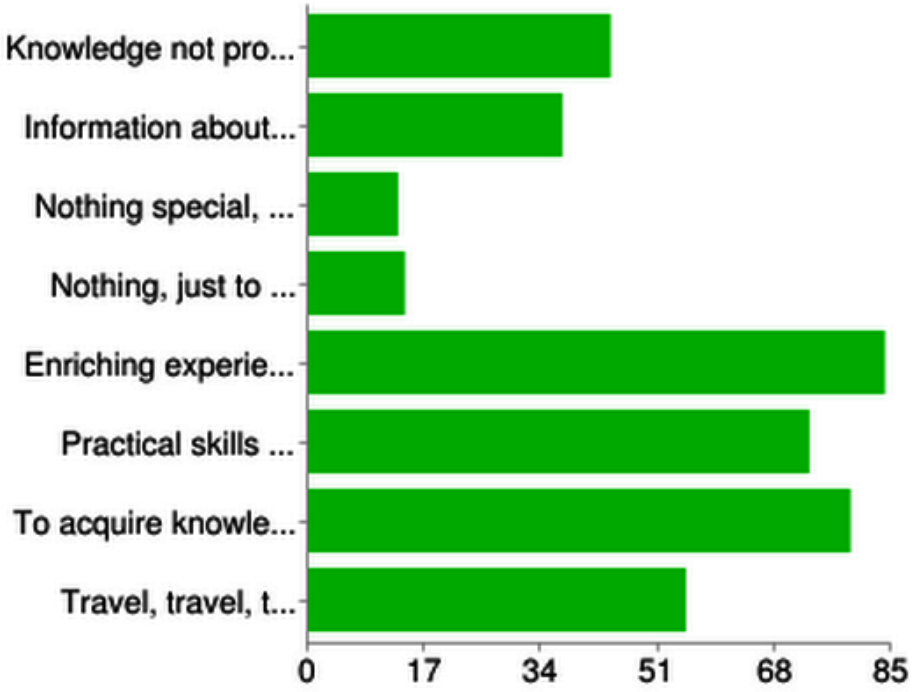

Knowledge not provided to me from my school and general academic environment	**44**	44%
Information about the program's topic I applied for	**37**	37%
Nothing special, I wanted to travel to the country the program was being held	**13**	13%
Nothing, just to get away from everyday routine	**14**	14%
Enriching experiences in a multicultural environment	**84**	84%
Practical skills in working in groups,team building, analyzing and presentation of results	**73**	73%
To acquire knowledge through experience	**79**	79%
Travel, travel, travel	**55**	55%

Σχετικά με το ερώτημα τι τελικά αποκόμισαν οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα, το 92% σημείωσε ότι απέκτησε εμπειρίες σε ένα πλαίσιο φιλικό και πολυεθνικό. Επίσης, το 74% του συνολικού δείγματος δήλωσε ότι έπειτα από τη συμμετοχή στα προγράμματα απέκτησε ικανότητες και δεξιότητες. Σημαντικά ποσοστά σημείωσαν και οι απαντήσεις που αφορούν σε απόκτηση γνώσεων γενικού περιεχομένου μέσα από τις εμπειρίες (σε ποσοστό 60%), απόκτηση πρακτικών και θεωρητικών γνώσεων σχετικά με το θέμα του προγράμματος συμμετοχής μέσα από δραστηριότητες (σε ποσοστό 65%), καθώς και απόκτηση γνώσης που δεν παρέχεται από το σχολείο/πανεπιστήμιο (σε ποσοστό 49%) (εικ. 6).

Εικ. 6 Ωφέλειες από τη συμμετοχή στα προγράμματα

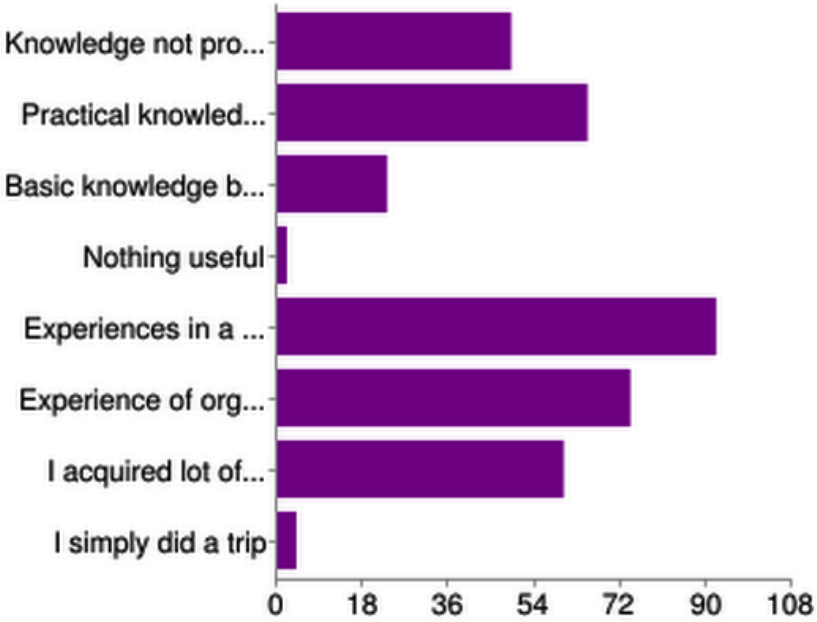

Knowledge not provided by my school/university	**49**	49%
Practical knowledge on the program's topic (activities, visits, discussions with experts on the topic)	**65**	65%
Basic knowledge but no particular specialization	**23**	23%
Nothing useful	**2**	2%
Experiences in a friendly environment, a multi-national experience	**92**	92%
Experience of organizing and working efficiently in groups, making discussions, analysis and presentation of the results	**74**	74%
I acquired lot of knowledge through my experiences in the program	**60**	60%
I simply did a trip	**4**	4%

Όσον αφορά στην αξιολόγηση της συνολικής εμπειρίας που απέκτησαν κατά τη διάρκεια της συμμετοχής στα προγράμματα μη τυπικής μάθησης οι συμμετέχοντες δήλωσαν (σε ποσοστό 59%) ότι η εμπειρία ήταν εξαιρετικά θετική ενισχύοντας τόσο τις γνώσεις τους όσο και τις διαπροσωπικές τους ικανότητες. Επίσης, ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό από τους συμμετέχοντες (28%) δήλωσε ότι οι εμπειρίες που αποκόμισαν ήταν εποικοδομητικές βοηθώντας τους να εξελιχθούν σε προσωπικό και κατ' επέκταση σε κοινωνικό επίπεδο. Τέλος, ένα μικρότερο ποσοστό (13%) δήλωσε ότι η όλη εμπειρία ήταν ενδιαφέρουσα και αξέχαστη. Κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι οι απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση είναι δομημένες σε κλίμακα με ποιοτικά κριτήρια με την πρώτη απάντηση να σημειώνει και το υψηλότερο ποσοστό (59%). Χαρακτηριστικά οι δύο τελευταίες απαντήσεις: «κάπως ενδιαφέρουσα» και «καθόλου ενδιαφέρουσα», σημειώνουν μηδενικά ποσοστά, αποδεικνύοντας ότι η εμπειρία σε ένα πρόγραμμα νέων μη τυπικής μάθησης έχει πάντα κάτι να προσφέρει (εικ. 7).

Εικ. 7 Αξιολόγηση της συνολικής εμπειρίας

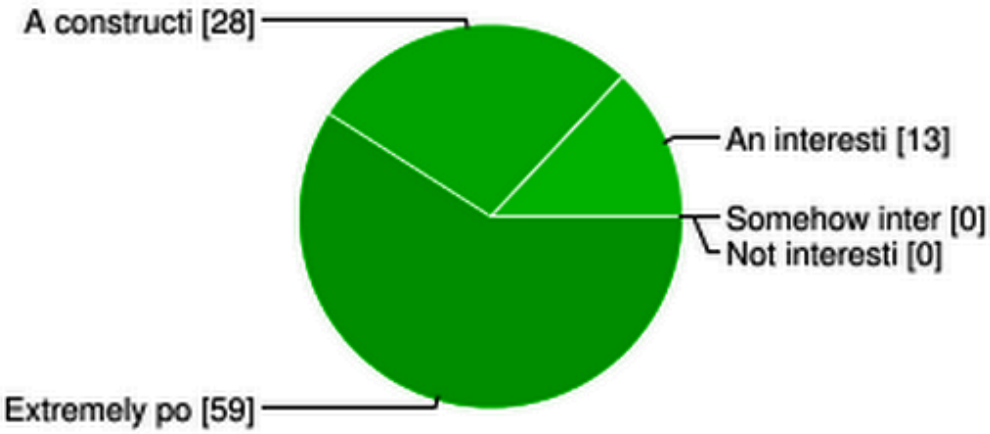

Extremely positive experience, I enriched my knowledge and interpersonal skills	**59**	59%
A constructive personal growth experience	**28**	28%
An interesting experience you don't easily forget	**13**	13%
Somehow interesting	**0**	0%
Not interesting at all	**0**	0%

Στην τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου ζητείται από τους συμμετέχοντες να αξιολογήσουν τη χρήση μη τυπικών εκπαιδευτικών μεθόδων στα προγράμματα που συμμετείχαν. Οι μη τυπικές μαθησιακές μέθοδοι είναι, τουλάχιστον θεσμικά, τα θεμέλια των προγραμμάτων νέων που βασίζονται στην απόκτηση εμπειριών μέσα από διαδραστικές βιωματικές δραστηριότητες με απώτερο σκοπό την εκμετάλλευση των εμπειριών αυτών για να αποκτήσουν τις εξαγόμενες πληροφορίες. Στην έρευνα που διεξήχθη οι συμμετέχοντες (σε ποσοστό 40%) σημείωσαν ότι το πρόγραμμα/προγράμματα που συμμετείχαν ήταν δομημένα πάνω σε μεθόδους μη τυπικής μάθησης και ότι υπήρχαν αρκετές βιωματικές δραστηριότητες. Επίσης, παρατήρησαν τη χρήση πολλών μεθόδων μη τυπικής μάθησης (σε ποσοστό 41%), ενώ μόλις 18% των συμμετεχόντων σημείωσαν την απάντηση «αρκετή χρήση». Αξίζει επίσης, να σημειωθεί ότι οι απαντήσεις είναι ποιοτικά κλιμακωτές και ότι οι δύο τελευταίες απαντήσεις (ελάχιστα και καθόλου) δεν παρουσιάζουν περαιτέρω ενδιαφέρον με ποσοστά 1% και 0% αντίστοιχα (εικ. 8).

Εικ. 8 Αξιολόγηση της χρήσης μη τυπικών εκπαιδευτικών μεθόδων

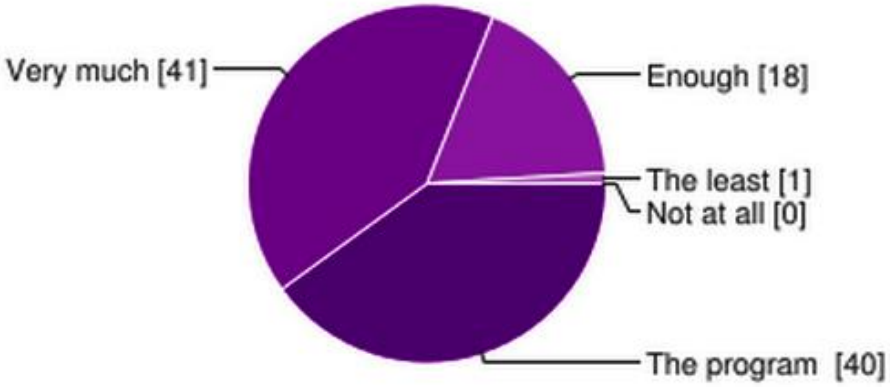

The program was constructed in the principles of experiential and non- formal educational methods	**40**	40%
Very much	**41**	41%
Enough	**18**	18%
The least	**1**	1%
Not at all	**0**	0%

2. Εκτιμήσεις

Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι σημαντικά αποδεικνύοντας ότι οργανωμένες εμπειρίες μη τυπικής, εμπειρικής μάθησης, όπως τα προγράμματα Youth in Action και Erasmus+: Youth, είναι επιτυχημένες αναδεικνύοντας την ανάγκη επικράτησης μιας πιο διαδραστικής ολοκληρωμένης μάθησης βασισμένης σε εμπειρίες και αναστοχασμό αυτών. Με βάση και τις αξιώσεις των προγραμμάτων στην πιλοτική έρευνα που διεξήχθη διαπιστώθηκε ότι οι συμμετέχοντες στα προγράμματα αυτά αναπτύσσουν δεξιότητες και ικανότητες στο πλαίσιο της μη τυπικής και βιωματικής μάθησης, όπως για παράδειγμα βελτιωμένη διαπολιτισμική συνείδηση, ενεργότερη συμμετοχή στην κοινωνία, αυξημένη προσωπική ενδυνάμωση και αυτοσεβασμός, βελτιωμένες ικανότητες στις ξένες γλώσσες, καλύτερη συνειδητοποίηση του ευρωπαϊκού σχεδίου και των αξιών της Ε.Ε., αυξημένα κίνητρα συμμετοχής σε μελλοντικές δραστηριότητες (τυπικής/άτυπης) εκπαίδευσης ή κατάρτισης μετά την περίοδο κινητικότητας στο εξωτερικό, και για τους λόγους αυτούς κρίνεται σκόπιμη η διαρκής και έγκυρη ενημέρωση των νέων.

Πιο συγκεκριμένα η έρευνα σχετικά με τη βιωματική μάθηση και τα προγράμματα νεολαίας βιωματικής μη τυπικής και άτυπης μάθησης οδήγησε στα εξής συμπεράσματα:

1) Οι συμμετέχοντες στα προγράμματα νεολαίας μη τυπικής και άτυπης μάθησης δείχνουν μία ιδιαίτερη προτίμηση για προγράμματα κατάρτισης και πολιτιστικές ανταλλαγές νέων. Τα ποσοστά 68% και 69% αντίστοιχα αποδεικνύουν την ανάγκη των νέων να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές δράσεις για κατάρτιση με βιωματικές μεθόδους και απόκτηση διαπολιτισμικής κατανόησης με τη γνωριμία με άλλους πολιτισμούς. Με αυτόν τον τρόπο διαφαίνεται και η επιδίωξη των νέων στην Ευρώπη να αποκτήσουν δεξιότητες σε πρακτικό επίπεδο αλλά και να αναπτύξουν τις κοινωνικές τους ικανότητες, να συνεργάζονται σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον, στοιχεία που κρίνονται απαραίτητα για την ένταξή τους σε μία παγκοσμιοποιημένη -και εθνοτικά πολυπρισματική- εργασιακή αγορά.

2) Οι ερωτώμενοι δήλωσαν ότι μετά από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα μη τυπικής και άτυπης μάθησης απέκτησαν πλήθος εμπειριών και δεξιοτήτων. Πολλοί τομείς δράσης τους ενισχύθηκαν μέσω της βιωματικής μάθησης. Ενδεικτικά, απέκτησαν πληροφορίες και γνώσεις για το θέμα του προγράμματος (65%), στο οποίο συμμετείχαν, μέσα από βιωματικές δραστηριότητες ενισχύοντας τη μάθηση μέσα από την εμπειρία (60%). Απέκτησαν και ενίσχυσαν μέσα από εμπειρικές δραστηριότητες τις ικανότητες τους να οργανώνονται και να εργάζονται ως μέλη μιας ομάδας (74%) και να αποδίδουν συλλογικά και αποτελεσματικά το έργο που τους έχει ανατεθεί. Επίσης, το περιβάλλον δραστηριοποίησης χαρακτηρίστηκε σε ποσοστό 92% πλούσιο σε πολυπολιτισμικά στοιχεία. Οι βιωματικές δραστηριότητες αποτελούν κατ' εξοχήν παράγοντα ενίσχυσης όχι μόνο της γνωστικής αλλά και της συναισθηματικο-κοινωνικής διάπλασης του ανθρώπου. Το προγράμματα νεολαίας της Ευρώπης προσφέρουν τη μοναδική ευκαιρία για τους νέους να βιώσουν εμπειρίες και να αποκτήσουν γνώσεις και ικανότητες επικοινωνιακής δράσης και πολιτικής.
3) Με δεδομένο ότι σε ποσοστό περίπου 81% οι ερωτηθέντες δήλωσαν ότι τα προγράμματα νεολαίας βασίζονται σε μεθόδους μη τυπικής και άτυπης βιωματικής μάθησης, αποδεικνύεται η επιτυχία της βιωματικής διδασκαλίας και της διαδικασίας μάθησης μέσω ανατροφοδότησης κάθε εμπειρίας. Συγκεκριμένα, το δείγμα απάντησε σε ποσοστό 97% (συντριπτική πλειοψηφία) ότι τα προγράμματα που συμμετείχαν ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες τους.
4) Η μάθηση είναι μία διαδικασία εξέλιξης, ενίσχυσης των δεξιοτήτων του ατόμου για να ανταποκριθεί στις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες προσαρμόζοντας ανάλογα τη συμπεριφορά του. Επομένως, κάθε διδακτικό και ευρύτερα μαθησιακό περιβάλλον έχει σκοπό τη μέγιστη ωφέλεια του μαθησιακού υποκειμένου. Τα προγράμματα μη τυπικής και άτυπης βιωματικής μάθησης σε ποσοστό 76% ανταποκρίνονται σε πολύ μεγάλο βαθμό στο ρόλο αυτό. Παράλληλα, η συνεργατική μέθοδος έχει τον κύριο ρόλο υπογραμμίζοντας ότι ακόμη και αν η μάθηση είναι μία διαδικασία που αφορά το ίδιο το άτομο πραγματώνεται συνολικά και ομαδικά σε κοινωνικό και επικοινωνιακό πλαίσιο. Σε ποσοστό 76% οι συμμετέχοντες στα προγράμματα μη τυπικής και άτυπης μάθησης τόνισαν την ενίσχυση της ικανότητας οργάνωσης και εργασίας σε ομάδες.
5) Η επίδραση της συμμετοχής στα προγράμματα μη τυπικής και άτυπης βιωματικής μάθησης προσφέρει πλήθος ευεργετικών ενισχύσεων στον κάθε συμμετέχοντα. Οι ποικίλες εμπειρίες διαπλάθουν χαρακτήρες και αναπτύσσουν την κοινωνική και συναισθηματική νοημοσύνη. Οι εμπειρίες είναι μοναδικές και διευρύνουν τους ορίζοντες του ανθρώπου που τις βιώνει (90%). Στα Προγράμματα Νεολαίας οι συμμετέχοντες γνωρίζουν άλλους πολιτισμούς (90%), κατανοούν τη διαφορετικότητα, αναπτύσσουν την ικανότητα για ενσυναίσθηση, πολλαπλασιάζουν τις ευκαιρίες εργασίας και δραστηριοποίησης σε εκτός συνόρων, ακόμη και σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι γλωσσικές απαιτήσεις και τα γλωσσικά εμπόδια καταρρίπτονται με την εξάσκηση διαλόγου στις ξένες γλώσσες (81%). Παράλληλα, σε ένα τέτοιο περιβάλλον όχι ιδιαίτερα πιεστικό με τη στενή έννοια της μάθησης, "χαλαρό", όπως εξάλλου ορίζει και η νευροεπιστήμη, οι συμμετέχοντες δημιουργούν εμπειρίες ζωής (84%) κάνοντας φίλους από πολλά και διαφορετικά έθνη (84%), γκρεμίζοντας στερεότυπα και ρατσιστικές

αντιλήψεις που δημιουργεί μία μονόπλευρη επικοινωνία, με έναν μόνο πολιτισμό.

Ο ανθρωπισμός, οι αρχές και αξίες σεβασμού, η αλληλεγγύη, η εξέλιξη, η ανάπτυξη, ο αυτοσεβασμός, η διασφάλιση της δημοκρατίας και της ελευθερίας των επιλογών των ανθρώπων είναι έννοιες που κατανοούνται και κατακτιούνται σε ένα περιβάλλον, όπου η διαφορετικότητα και η ισότητα βρίσκουν αληθινή εφαρμογή και το άτομο είναι κομμάτι αυτού. Κρίνεται σκόπιμο να αξιοποιηθεί η ενεργητική φύση και η δημιουργικότητα της νεολαίας. Μιας νεολαίας που ζητά απεγνωσμένα, ίσως περισσότερο από κάθε άλλη φορά στην ανθρώπινη Ιστορία, ποιοτική καθοδήγηση και παροχές ζωής με περιεχόμενο, ενίσχυση και διασφάλιση αξιών και ιδανικών ζωής.

Βιβλιογραφία

Boud, D., Cohen, R. & Walker, D. (eds) (1993). Using Experience for Learning Buckingham: SRHE and Open University Press

Byrnes, L.P. (2001). Minds, Brains and Learning. Understuding the Psychological and Eduacational Relevance of Neuroscientific Research. New York: The Guilford Press

Cohen L. & Manion, L. (2000). Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας, μτφρ. Μητσοπούλου-Φιλοπούλου. Αθήνα: Μεταίχμιο

Cole, M. & Cole, S.R. (2002). Η ανάπτυξη των παιδιών. Γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά τη νηπιακή και μέση παιδική ηλικία. Β΄ τόμος, μτφρ. Μ. Σόλμαν. Αθήνα: Τυπωθήτω

Dewey, J. (1980 [1938]). Εμπειρία και Εκπαίδευση, μτφρ. Λ. Πολενάκης. Αθήνα: Γλάρος

Evans, N. (1994). Experiential Learning for All. London, New York: Cassel

Feldman, R. (2001). Εξελικτική Ψυχολογία- Δια βίου ανάπτυξη, μτφρ. Η. Μπεζεβέγκης. Αθήνα: Gutenberg

Freire, P. (1994). Pedagogy of Hope: Reliving Pedagogy of the Oppressed. Transl. R.R. Barr. New York: Continuum

Κατσίου-Ζαφρανά, Μ. (2001). Εγκέφαλος και Εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη

Κολιάδης, Ε. (2002). Γνωστική Ψυχολογία. Γνωστική Νευροεπιστήμη και Εκπαιδευτική Πράξη. Αθήνα: Σύνθεση

Kolb, D.A. (1984). Experiential learning: experience as a source of learning and development. New Jersey: Pentice Hall

Lewin, K. (2008) [1946]. Resolving social conflicts & Field theory in social science. Washington, D.C.: American Psychological Association.

Mezirow, J. (1991). Transformative Dimensions of Adult Learning. San Franscisco: Jossey-Bass

Stenberg, R. (2007). Γνωστική Ψυχολογία, μτφρ. Ι. Βραχωρίτου. Αθήνα: Ατραπός

Τριλίβα, Σ. & Αναγνωστοπούλου, Τ. (2008). Βιωματική μάθηση. Αθήνα: Τόπος

Ηλεκτρονική βιβλιογραφία

http://learningfromexperience.com/media/2010/08/ELT-Hbk-MLED-LFE-website-2-10-08.pdf

http://www.ethicalpolitics.org/seminars/experiencing.pdf

http://learningfromexperience.com/media/2011/03/Learning-styles-and-learning-spaces.pdf

http://erasmusplusyouth.gr
http://www.youth.org.cyt
http://ec.europa.eu/
http://erasmus.ntua.gr/el/node/4
http://europa.eu/index_el.htm
http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/erasmus-plus-programme-guide_en.pdf
https://www.erasmusplus.org.uk/